

Бурцев Іван
(м. Миколаїв)

ПРИЧИНИ ПОЧАТКУ КРИМСЬКОЇ ВІЙНИ 1853 РОКУ

У даній статті досліджується активна агресивна політика Російської імперії в Європі протягом ХІХ століття, що призвела до конфлікту з Францією та Британією та Османською імперією.

Вже значну частину ХІХ Росія вела активну агресивну політику в Європі вона придушила революцію у Польщі (1830 р.), та Угорщині у 1839 р., В той час вона була жандармом Європи, прикриваючись Віденською системою укладеною вони весь цей час намагалися втручатися в різні Європейські справи. На той момент Російська імперія хоча і мала найбільшу армію в усій Європі, але жахлива матеріально-технічне оснащення, відсталість економіки та інфраструктури робили її не готовою до великого та серйозного військового конфлікту. Тому образ в Російській імперії в очах як правителів, так і простого люду був не найкращий, для всіх країн особливо сусідніх з нею Росія була неприємною плямою. Тому не дивно, що і ворогів серед них Росія мала вдосталь. Головними ж країнами супротивниками в цій війні для Росії стали Франція та Британія які вже довгий час мали свої рахунки з нею. Новостворений французький імператор Луї Наполеон III проголосив Францію Другою імперією, а себе наступником в справі Наполеона Бонапарта, тому не дивно, що він бажав реваншу за кампанію 1812 року., та і до того Російська дипломатія в обличчі К.В. Нессельроде відправила на коронування імператора не зовсім коректне вітання через, що це все виглядало так ніби Росія не визнає нового імператора Франції, так у вітальному листі замість фрази «дорогий брате» (фраза означала, що ці дві людини є рівні по статусу) було написано «дорогий друже», що як би казало про те, що новий імператор з погляду Росії таким і не є [1]. Британці вже довгий час боролися з росіянами у центральній Азії там Лондон боявся посилення впливу Росії та можливої її якщо не прямої інтервенції в Індію, то підтримку місцевого населення на антиколоніальний рух. Там ще в 1834 році Петербург допоміг Мохаммед-шаху зайняти Іранський престол, а в 1837 і взяти афганський Герат [2]. В Лондоні такі дії звичайно ж сприймалися як прояв агресії та спроби розширити свій вплив до «Перлини корони».

Головним же приводом і останньою краплею, що призвів до початку конфлікту стали релігійні суперечки. Дві християнські країни, православна Росія, та католицька Франція не могли поділити святі місця які знаходились в Османській імперії. Саме храми Віфлеєму та Єрусалиму стали ключовими тут, Французи хотіли відновити всі права та переваги католицької церкви які були зазначені ще в 1740 р., російська дипломатія яка вже довгий час після падіння Візантії відігравала роль захисниці православних, ясна річ, була дуже негативно налаштована до цього. Російська сторона наголошувала на тому, що ці місця має взяти саме православна церква на основі Кучук-Кайнарджинського мирного договору 1774 р. [3], тут Микола I хотів зайти ще далі й змусити Османську Імперію визнати Росію головною в питаннях всіх православних Османської

Імперії, фактично відкривши двері Росії до внутрішньої політики Османів [3]. Так британський історик О. Фіджес визначав в цьому релігійному фанатизмі Миколи I, і основну причину початку кримської війни [4]. З цього моменту почався дуже сильний прорахунок політики Петербургу, Микола I дивився на справи дуже оптимістично, його армія була сильнішою за Турецьку в разі чого і лише Францію він розглядав як можливу Європейську країну, яка зможе вступитися за «Хвору людину Європи». Хоча і Франція страху в нього не викликала оскільки на той момент Наполеон тільки влаштував свій переворот і тому в очах Миколи I він був зайнятий більше своїми справами всередині країни, хоча ситуація була цілковито навпаки. Англію Микола I бачив як потенційного друга в питанні Порти, оскільки обидві країни були б не проти загарбати шматок інший її земель, проте Микола казав, що Османи вже от-от розваляться, а Лондон з цими поглядами був не згоден. Так 9 січня 1853 на вечорі у великої княгині Єлени Павлівни, імператор Микола I переговорив з британським послом Джорджем Гамільтоном Сеймуру. Там він вирішив висловити доволі сміливу пропозицію по розділу Порти. Так Константинополь він зазначав, що не дасть ні Англійцям, ні Грекам, і сам його не забере, хоча як він сказав «Зі свого боку, я так само розташований прийняти зобов'язання не оселятися там (В Константинополі), зрозуміло, як власник; як тимчасового охоронця - справа інша. Може статися, що обставини змусять мене зайняти Константинополь, якщо нічого не виявиться передбаченим, якщо потрібно буде все надати випадку.» [3], що виглядає доволі дивною обіцянкою особливо з погляду сучасника. Також в цій розмові імператор і сказав про те аби всі православні держави в Османській державі перейшли під протекторат Росії, а Єгипет та Крит так вже бути могли б собі забрати Британці. Потім в них ще були декілька зустрічей 14 січня та 20 лютого, на яких були порушені питання Австрії та її можливого погляду на цю проблему, але Микола I заявив, що Австрія це теж саме, що й він [3], 9 лютого Лондон на все це заявив дуже негативно, Фактично засуджуючи Росію за подібне і в цей момент дипломати Росії на чолі з Нессельроде почали впевняти що вся ця розмова була особистою розмовою царя і не мала нічого такого. Та і взагалі Росія просто планує не погрожувати Туреччині, а захистити її від зазіхань Франції [3]. Що особливо смішно виглядає оскільки ще нещодавно Микола I казав про те, що Франція занадто слабка та зайнята своїми внутрішніми проблемами, подібна риторика російської дипломатії в сучасний час виглядає дуже знайомою оскільки використовувалась Росією як у 2014, так і у 2022 році.

Все це мало змусити царя відмовитись від планів, проте він продовжив на тому, що союз між Англією та Францією неможливий. І навіть в момент коли Російські дипломати та послы в Лондоні почали розуміти, що Микола I не бачить зближення цих давніх суперників, вони вирішили не ризикувати своєю кар'єрою аби випадково не впасти в немилість царя [5], Імператор зібрав термінове посольство у Турчину на чолі з А.С. Меншиковим. Першим ділом прибувши до султана йому було передано лист від Миколи I, який хоча і здавався ввічливим містив як завуальовані, так і прямі погрози по прикладу останніх слів: «подальша протидія з боку турецьких міністрів може спричинити найсерйозніші наслідки

як для добробуту Туреччини, так і для світу» [3]. Турки постійно контактували з приводу цього питання з Англійськими та Французькими сторонами, а Французький флот який нещодавно приплив до берегів надавав їм додаткової впевненості в цьому питанні. 14 травня Англійська та Турецька сторони зібрали відповідь яку від обличчя султана вони дадуть Меншикову, але Решид-паше не наважився одразу йому відмовити та попросив про відстрочку рішення на шість днів, Меншиков відправив незадоволену ноту і все ж погодився почекати, але переїхав на корабель натякаючи на наслідки. 18 травня Решид-паша ще раз побував у Меншикова, і запропонував тому гарантії щодо "святих місць", видання фірмана, що гарантує грецькому патріарху все, що бажає цар для православної церкви, і навіть спеціальний договір із Росією, що поступається Росії місцем для побудови російської церкви й странноприймальні (установи на зразок готелів з характером монастиря) закладу в Єрусалимі [3]. Але Меншиков розумів, що царю хочеться набагато більшого, і якщо той не отримає чого хоче, то вже Меншиков впаде в немилість царя, тому на це була надана категорична відмова, і вже 21 травня 1853 р. Меншиков на чолі корабля «Громоносец» направився в Одесу. З цього моменту Кримську війну вже було не спинити.

Література

1. В.М. Волковинський, О.П. Реєнт. (2006). Україна у Кримській війні 1853-1856 рр. (До 150-річчя Східної війни.). Київ. ISBN 966-02-4095-3
2. М.В. Ширяєв. (2006р.) Англо-Російське протистояння у Середній Азії та Афганістані в 1907 – 1922 рр. Луганський Національний Педагогічний університет імені Тараса Шевченка. УДК 94 [(410):(470+571)]+94(5-1912) «1907/1922»
3. К.А. Русаков, Р.С. Козлов. (2010). Дипломатичне розв'язання кримської війни. Місія князя А.С. Меншикова в Константинополь. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № 23 (210). УДК 94 [(470+571) : 560] «185»
4. Л. Сеніна. (2012). Роль Російської імперії у розв'язанні Кримської війни 1853-1856 рр. в англomовній історіографії ХХ – початку ХХІ ст. Наукові записки: Серія "Історія. УДК 94(47)" "18":930.2(=111)
5. Ф. Туранли. (2010). Кримська війна у 1854-1856 роках: передісторія, дипломатія. Документи. Актуальні питання сходознавства, славістики, україністики: (Пам'яті Омеляна Пріцака) відп. ред. В.В. Лучик. К. : ВПЦ НаУКМА, 2010. С. 202-210